

О. В. Гладкий

Норвегія

НОРВЕГІЯ, Королівство Норвегія (букмол – Norge, Kongeriket Norge; нюношк – Noreg, Kongeriket Noreg) – держава в Північній Європі, на Скандинавському півострові та великій кількості прилеглих дрібних островів. Омивається на Зх. Норвез., на Пд. Зх. – Пн., на Пн. – Баренцевим морями Пн. Льдовитого океану. Межує на Сх. і Пд. Сх. зі Швецією, Фінляндією та Росією. Н. також належить архіпелаг Шпіцберген (входить о-в Ведмежий) у Пн. Льдовитому океані і о-в Ян-Маєн у пн. частині Атлантич. океану, а також о-в Буве біля берегів Антарктиди. Площа 323 802 км². Заг. протяжність кордонів складає 2566 км, берег. лінії – 25 148 км (зокрема материк. частина – 2650 км, довгі фіорди, численні невеликі о-ви та незначні поглиблення – 22 498 км). Насел. 5 467 439 осіб (2020), переважно норвежці (98 %), також проживають саами (бл. 20 тис. осіб), квени, шведи та ін. Міське насел. складає 83 %. Столиця – Осло (1,041 млн осіб, 2020). Найбільші міста (2019, тис. осіб): Берген (283,9), Тронгейм (205,3), Ставангер (131,1). Адм.-територ. поділ – 18 фюльке (зокрема Осло, прирівняне до фюльке), поділені на 356 (до 2020 – 430) сільс. і міських комун. Офіц. мови – букмол і нюношк. Саамська мова – офіц. мова 9-ти муніципалітетів у 3-х найпівнічніших фюльке Н. (Фіннмарк, Нордланд та Тромс); має 3 діалекти – луть, пн.- та пд.-саамський. Реліг. громади: лютерани (70,6 %), ін. християни (3,7 %), мусульмани (3,2 %), римо-католики (3 %) та ін. Грош. одиниця – норвез. крона. Держ. устрій – конституц. монархія. Глава держави – король (нині Гаральд V), який призначає уряд (Держ. раду) і прем'єр-міністра (нині Е. Сольберг). Законодавча влада – однопалат. парламент (стортинг; до 2007 був двопалат. парламент: лагтинг та одельстинг). Політ. партії: Консервативна партія, Партія прогресу, Християн. нар. партія, Норвез. робітн. партія, Партія центру та ін. Н. – чл. ООН, НАТО, Австрал. групи, Ради країн Балтій. моря, МАГАТЕ, Міжнар. банку реконструкції та розвитку, Арктич. та Пн. ради. Історія Н. тісно пов'язана з вікінгами. На межі 9–10 ст. розпочато політ. об'єдн. країни під владою конунга Гаральда I Горфагера (завершено у 13 ст.). 995 конунг Олаф I Трюггвасон розпочав християнізацію країни, яку завершив на поч. 11 ст. конунг Олаф II Святий. У 2-й пол. 12 ст. через непорозуміння в правлячій династії, свавілля вищого духовенства і великих землевласників відбувалися громадян. війни. Повстан. рух біркебейнерів очолив Сверрір, який здобув перемогу і встановив у Н. одноосібне правління, що спиралося на широкі верстви дрібних і серед. землевласників (бондів). 1262 норвез. володінням стала Ісландія. 1397 за Кальмар. унією Н. об'єдналася із

Данією і Швецією, фактично підпала під панування Данії. Від 1537 – провінція Данії. На основі одного з Кільських мирних договорів 1814 Н. мала відійти до Швеції. Норвежці відмовилися приймати такий договір і проголосили Ейдсвол. конституцію, однак Швеція силою нав'язала унію, що існувала до 1905, коли Н. за результатами референдуму оголосила себе конституц. монархією. Королем був обраний Карл Датський із династії Глюксбургів (прийняв ім'я Гокон VII). Хоча Н. залишалася нейтральною у 1-й світ. війні, вона зазнала знач. втрат у судноплавстві. 1935 до влади прийшла Норвез. робітн. партія (с.-д. спрямування). 1940, незважаючи на проголошений нейтралітет, країна була окупована нім. військами, уряд і король були змушені виїхати до Лондона. 1945 Н. звільнена силами союзників і СРСР. 1949 відмовилася від нейтралітету і стала чл. НАТО. Відкриття нафти і газу наприкінці 1960-х рр. стимулювало зростання екон. добробуту Н. На референдумах, що відбулися 1972 та 1994, Н. відхилила приєднання до ЄС. Проте країна тісно пов'язана з організацією в межах Європ. екон. та Шенген. зон. Як чл. Європ. екон. простору Н. частково бере участь в єдиному ринку ЄС і вносить знач. внесок у бюджет цієї організації. Понад 1/3 тер. країни знаходиться за поляр. колом. Велика частина поверхні зайнята Скандинав. горами (найвища точка – г. Галгепігген, 2469 м), зх. і пн.-зх. схили яких розчленовані фіордами Пн. і Норвез. морів (Согне-фіорд, Гардангер-фіорд, Тронгеймс-фіорд тощо). Більш пологі сх. схили порізані глибокими долинами (Естердаль тощо). На Пд. – високі плоскогір'я (ф'ельди) Ютунгеймен, Телемарк та ін., на Пн. – плоскогір'я Фінмарк. Біля берегів багато о-вів (Лофотенські, Вестеролен та ін.). Клімат помірний океанічний, на крайній Пн. – субарктичний, на зх. узбережжі – цілорічні дощі. На ф'ельдах – льодовики (бл. 3 тис. км²), значне заледеніння на архіпелазі Шпіцберген. Гір. річки з порогами і водоспадами багаті на гідроенергет. ресурси. Найбільша річка – Гломма. Багато озер (займають бл. 4 % тер. Н.). Ліси (займають 27 % тер. країни) переважно тайгові, на крайньому Пд. – широколистяні. На Пн. і на вершинах ф'ельдів – тундра і лісотундра. С.-г. угіддя займають 2,7 %, рілля – 2,2 %, постійні пасовища – 0,5 %. Серед нац. парків – «Бергеф'елль», «Довре», «Довреф'ель-Сунндалсф'елла», «Юлстедасбреен», «Ондердален», «Рондане», «Нурвест-Шпіцберген», «Сер-Шпіцберген». Зберігається приполярна фауна: песець, норвезький лемінг, полярні птиці (зокрема норвезька гага), в лісах – норвезький лісовий кіт. Прибережні води багаті на рибу (тріску, макрель, оселедець та ін.). Н. належить до економічно високорозвинених країн. Має стабіл. економіку з актив. приват. сектором, великим держ. сектором та розгалуженою мережею соц. захисту. ВВП (2019) становить 405,695 млрд дол. США, у розрахунку на особу – 91 781 дол. США. Структура ВВП (2017): послуги – 64 %, пром-сть – 33,7 %, с. госп-во – 2,3 %. Основні галузі промисловості: нафто- та газовидобувна, нафтопереробна, харч., деревообробна, целюлозно-паперова, гірн., хім., текстил., машинобудування. Н. займає 2-е м. у світі (після Саудів. Аравії) за експортом нафти. Понад чверть усіх норвез. інвестицій припадає на будівництво бурових платформ у Пн. морі, на Зх. від Бергена, де знаходиться одне з найбільших родовищ природ. газу. За офіц. даними, нафт. сектор забезпечує бл. 9 % робочих місць, 12 % ВВП, 13 % доходів

держави та 37 % експорту. Н. – один із провід. світ. експортерів нафти, хоча нині її видобуток майже на 50 % нижче піку 2000. Видобування газу, навпаки, від 2000 зросло більш ніж удвічі. Внутр. виробництво електроенергії в Н. майже повністю залежить від гідроенергетики (займає 1-е м. у світі з виробництва електроенергії у розрахунку на особу). Третину виробленої в Н. електроенергії споживає металург. пром-сть. Н. – найбільший у Європі виробник алюмінію і магнію. Найбільше в Європі родовище титанової руди розташ. на Пд. Зх. країни. Машинобудування спеціалізується на виробництві устаткування для нафто- і газовидобув. та нафтоперероб. галузей; платформи поставляють і в ін. країни. Ін. важлива галузь машинобудування – суднобудування. Осн. частина пром. потенціалу Н. зосереджена на Пд. країни (4/5 пром. продукції), переважно у портових містах. Є родовища заліза, міді, цинку, свинцю, нікелю, титану, молібдену, срібла, мармуру, граніту. Розвинені судноплавство, рибальство. Н. – 2-й у світі (після Китаю) експортер морепродуктів. Рибообробна пром-сть має таке ж важливе значення, як і видобуток нафти та газу. Осн. центри переробки риби – Ставангер, Берген, Олесунн, Тронгейм. Значна частина рибалок сусід. країн віддає свій улов на переробку до Н. У країні обробляють бл. 3 % землі, у с. госп-ві зайнято 6 % насел. У Н. бл. 250 тис. фермер. госп-в. Провідна галузь – інтенсивне тваринництво м'ясо-молоч. напрямку. Розвинене вівчарство. Н. забезпечена с.-г. продуктами влас. виробництва на 40 %; зерн. культури змушена імпортувати. Лісівництво складає невелику, однак дуже важливу для місц. фермерів галузь промисловості. Експортує нафту та нафтопродукти, машини та устаткування, кораблі, метали, хімікати, рибу; осн. торг. партнери: Велика Британія, Німеччина, Нідерланди, Швеція, Франція, Бельгія, Данія, США. Імпортує машини та устаткування, хімікати, метали, продукти харчування; осн. торг. партнери: Швеція, Німеччина, Китай, США, Пд. Корея, Данія, Велика Британія. Культурні пам'ятки: середньовічна фортеця і замок Аркешус, парк скульптур Вігеланда; музеї: Е. Мунка, «Кон-Тікі», корабля «Фрам», Норвез. етногр., кораблів вікінгів (усі – Осло); Зал Гокона, старовин. квартал Брюгген (обидва – Берген); Арктич. собор, Музей поляр. дослідж. Нансена і Амундсена (обидва – Тромсе), старовин. підйом. міст, готич. кафедрал. собор Нідароса (12 ст.; обидва – Тронгейм); центр міста (внесений до списку світ. спадщини ЮНЕСКО), завод з видобутку міді (нині музей; обидва – Рерус); Залізнич. музей (Гамара), фортеця 17 ст. (Конгсвінгер); Норвез. музей лісівництва (Ельверум); найбільший відкритий музей Пн. Європи (Ліллегаммер); маяк, музей Берг-Крагеро, церква 13 ст. (усі – о-в Стангголмен); Музей Ібсена (Грімстад); дерев'яні церкви 12–14 ст. (Лом), Музей Ромсдал (Олесунн). Найстаріший університет країни знаходиться в Осло (1811); серед ін. університетів – Берген. (1948), Тронгейм. (1968), Тромсе (1972). Видатні діячі країни: драматург і поет Г. Ібсен, письменники Й. Фоссе, Ю. Гордер, Я. К'єрстад, письменники, лауреати Нобелів. премії з літ-ри Б. Б'єрнсон, К. Гамсун, С. Унсет, композитор Е. Гріг, співачки М. Бергер, С. Ширшебо, художники Е. Мунк, Ю.-К. Даль (один з основоположників нац. пейзажу), Е.-К. Вереншель, скульптор Г. Вігеланд, актриса Л. Ульман, мореплавець і першовідкривач, засн. першого поселення в Гренландії Ерік Рудий, антрополог і

мандрівник Т. Геєрдал, поляр. дослідник, відкривач Пд. полюса Р. Амундсен, поляр. дослідник і піонер антарктич. китоловства К.-А. Ларсен, математики С. Лі (відкрив групи Лі, які, як і алгебру Лі, назвали на його честь), Н.-Г. Абель, економіст, лауреат Нобелів. премії з економіки Р. Фріш, фізико-хімік, чл. Норвез. АН, лауреат Нобелів. премії з хімії О. Гассель, політики, лауреати Нобелів. премії миру К.-Л. Ланге, Ф. Нансен. Останній 1920 всупереч позиції більшості підтримав вступ УНР до Ліги Націй, у співробітництві з Міжнар. комітетом Червоного Хреста організував обмін та відсилку на батьківщину військовополонених українців та сприяв поверненню укр. біженців, організував міжнар. добродійну кампанію з порятунку голодуючих. У серпні 1921 його обрано головою Заг.-європ. комітету допомоги голодуючим у Рад. Росії, що з часом отримав неофіц. назву Нансена місія. Наприкінці січня 1923 він відвідав Харків, де погоджував з урядом УСРР план боротьби з наслідками голоду та надання допомоги (зустрічався з Г. Петровським і Х. Раковським). В УСРР місія Нансена розпочала роботу в серед. травня 1922, її укр. контору (мала відділ. у Харкові та Миколаєві) очолив В. Квіслінг. До літа 1923 в УСРР вона доставила 315 тис. пудів продовольства (12,2 млн пайків), понад 1 тис. продовол. і речових пакунків, 40 т медикаментів на суму 140 тис. дол. США, 50 т соку лайма, 116 т риб'ячого жиру. Загалом продовол. допомогу отримали 90 180 осіб. На особисті кошти Ф. Нансена та дотації нім., франц., швед. фірм створ. с.-г. дослідну станцію у с. Михайлівка (нині Криворіз. р-ну Дніпроп. обл.), що стала провід. насінниц. госп-вом УСРР. Значні кошти витрачено й на завезення 45-ти тракторів для організації трактор. загонів. 1923 за активну добродійну діяльність Ф. Нансена обрано почес. чл. Укр. товариства Червоного Хреста. 2003 на фасаді Харків. худож. музею встановлено мемор. дошку Ф. Нансену (автор О. Табатчиков). Норвез. політ. діяч Й.-Л. Мовінкель, який був головою Ліги Націй, 1933 на засіданні її Ради чотири рази виступав і переконував колег у необхідності надати негайну допомогу голодуючим в УСРР. Норвез. громад.-політ. діяч і гол. ред. г. «Morgenbladet» К. Кристенсен писав про становище поневолених народів, серед яких – українці у СРСР. На сторінках газети він вміщував публікації укр. емігрантів, зокрема М. Радейка, 1992 написав про нього кн. «Frihet for Ukraina. Historien om Mykola Radejko» («Волю Україні. Розповідь про Миколу Радейка», К., 1999). Норвез. письменник і громад.-політ. діяч Б. Б'єрнсон 1903 завдяки ред. німецькомов. часопису «Ruthenische Revue» (від 1906 – «Ukrainische Rundschau») Р. Сембратовичу, з яким листувався до смерті останнього (1906), познайомився з Україною та її історією. Відкриття України було для нього, за його ж словами, великою подією, він не раз ставав на захист прав українців: лист до міністра внутр. справ Росії В. Плеве з приводу політ. гніту у підрос. Україні (1903), відповідь на анкету ж. «Ruthenische Revue» «Заборона української мови в Росії» (1904), стаття «Русини» в париз. часописі «Le Courrier Europeen» (1906), співред. якого він був, стаття «Поляки-гнобителі» (1907), надрук. одночасно в «Ukrainische Rundschau», віден. щоденнику «Die Zeit» та «Le Courrier Europeen», а також у скороч. укр. перекл. у г. «Діло». Після смерті Р. Сембратовича Б. Б'єрнсон підтримував листування з його наступником В. Кушніром. Завдяки великому авторитетові Б. Б'єрнсона у зх. культур. світі

його виступи на захист українців мали знач. розголос. В Україні його твори почали перекладати 1886 (казка «Ліс» у перекл. І. Франка, часопис «Зоря», № 8), серед перекладачів – М. Яцків, Л. Лопатинський, Л. Гринюк, А. Крушельницький, Є. Ярошинська, О. Сенюк. Лесь Курбас, переклавши його вірш «Я вибираю березіль» («Барикади театру», 1923, № 1), узяв із нього назву для свого театру. Норвез. славіст, перекладач О. Брок вивчав укр. діалекти, словац.-укр. мовну межу, подав докладну характеристику звуків української мови на тлі ін. слов'ян. мов. Приятелював і листувався з мовознавцем І. Зілинським. Н. визнала незалежність України 24 грудня 1991, дипломат. відносини між країнами встановлено 5 лютого 1992. Першим Надзвич. і Повноваж. Послом Н. в Україні був О. Нордслеттен. Взаємні контакти Н. з Київ. Руссю сягають 10 ст., коли донька князя Ярослава Мудрого вийшла заміж за норвез. короля Гаральда III. Незначна частина українців переселилася до Н. 1918–20. Велика кількість українців з'явилася у Н. під час 2-ї світової війни. Це були військовополонені солдати, яких утримували у конццентрац. і труд. таборах, організов. нацист. Німеччиною на тер. окупов. Н. 1941–45. Після закін. 2-ї світової війни тут сформувався осередок укр. громади. Одним із засн. та головою першої організації українців у Н. був М. Радейко. Нова хвиля укр. імміграції до Н. розпочалася наприкінці 1990-х рр. За даними Центр. статист. бюро Н., 2015 мешкало 4222 етніч. українці, розосереджених по усій тер. країни. Місцями компакт. проживання українців є регіони навколо найбільших міст – Осло, Бергена, Ставангера, Тронгейма, Драммена. Перше укр. товариство створ. у Н. 1954, його основу склали колишні військовополонені. Нині діє Укр. громада в Н. (Осло). Є ініціативні групи, що займаються окремими напрямками співпраці. 23 серпня 2009 у Бергені при Свято-Богоявлен. храмі з ініціативи настоятеля парафії Д. Останіна (УПЦ МП) засн. Укр. спілку у Бергені та Гордаланні (Укр. спілка Зх. Н.). Від 2015 діє Укр. спілка в Рогаланді (м. Ставангер), що об'єднує бл. 200 осіб на Пн. Н. Діяльність цих організацій зосереджена на підтриманні та розвитку мови і культури, проведенні волонтер. діяльності. 2006 в Осло відкрито укр. неділ. школу «Кобзар» при Укр. громаді в Н. 2016 розпочала діяльність укр. школа в м. Ставангер, 2016 – укр. школа «Еллісів» в Осло. 2010 при Укр. громаді в Осло сформувався реліг. осередок греко-католич. Церкви.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. История Норвегии. Москва, 1980;
2. Воронов К. В. Норвегия вчера и сегодня. Москва, 1987;
3. Історія Норвегії = Grunntrekk i Norsk historie. Л., 2001;
4. Норвегія // Екон. і соц. географія країн світу. Л., 2002;
5. Кривонос Р. А. Особливості співробітництва України з країнами Північної Європи // Україна в Європі: контекст міжнар. відносин. К., 2011.

Бібліографічний опис:

Норвегія / О. В. Гладкий // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-73468>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).